

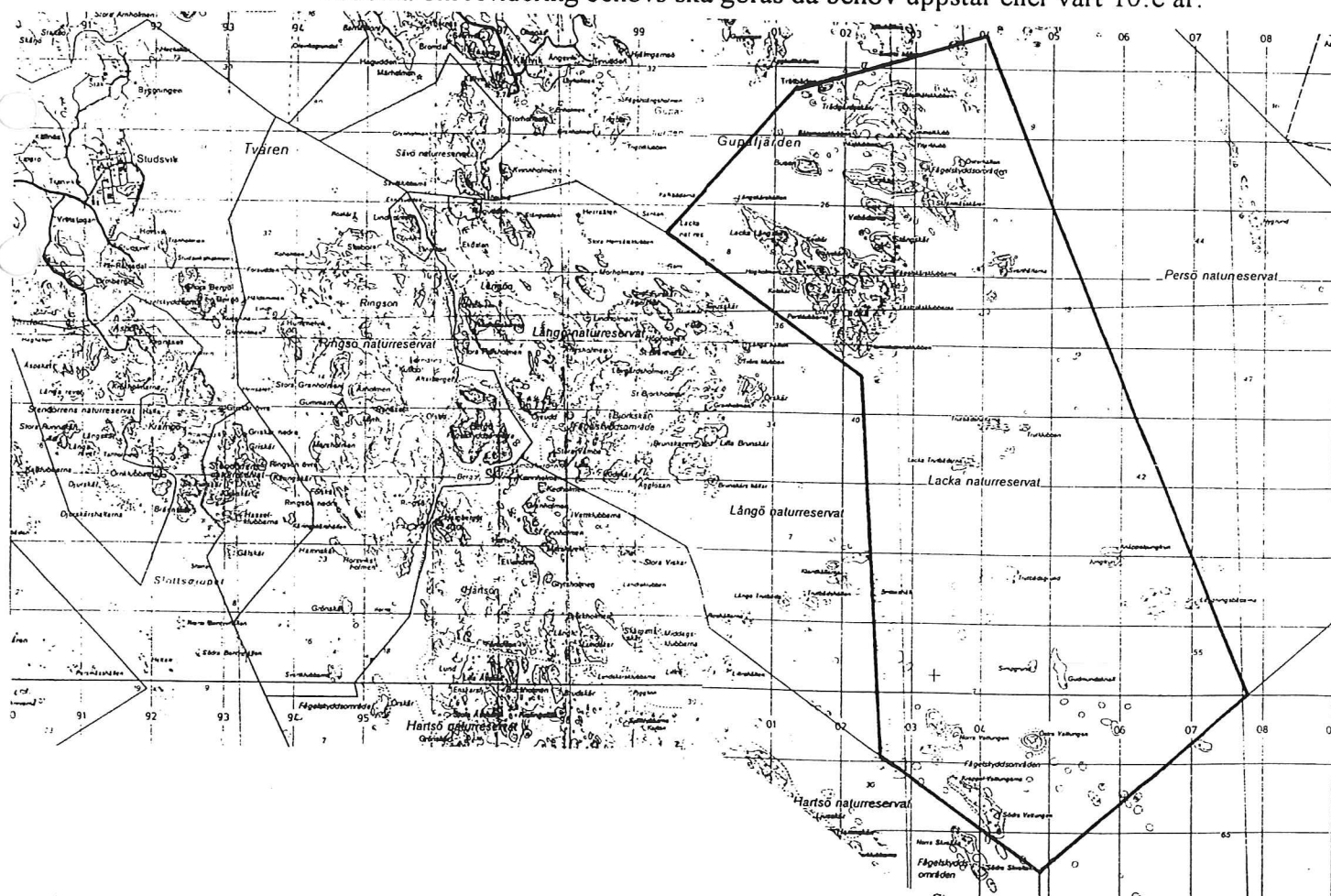
Skötselplan för Lacka naturreservat

Förord

Denna skötselplan är en revidering och omarbetning av den tidigare skötselplanen från 1986-03-14. Skötselplanen grundar sig på studier av äldre kartor och äldre skriftligt källmaterial som beskriver tidigare markanvändning, samt dokumentation- och uppföljning i naturreservatet under sommaren 1994. Uppföljningen av reservatet finns sammanfattad i dokumentet "Utvärdering av skötselutfallet i naturreservatet Lacka", länsstyrelsen 1995.

Uppföljningen utfördes i huvudsak inom de områden som är eller har varit åker, äng, eller betesmark. Resultatet av utvärderingen visar att stora natur- och kulturvärden inte tidigare dokumenterats, och att många av dessa värden inte sköts på ett sätt som gör att deras långsiktiga överlevnad är säkrad. Dessa värden beskrivs i skötselplanens del A. I del B beskrivs inriktningen på skötseln av markerna för att definierade och preciserade mål ska kunna nås.

Skötselplanen är översiktlig och gäller utan tidsbegränsning. En översyn för att bedöma om revidering behövs ska göras då behov uppstår eller vart 10:e år.

Innehållsförteckning:

A Översiktlig beskrivning

1. Administrativa data
2. Kulturhistoria
3. Spår i landskapet
4. Bebyggelse
5. Naturvärden
6. Det rörliga friluftslivet

B Plandel

7. Disposition och skötsel av mark och vatten
 - 7.1. Övergripande mål
 - 7.2. Områdesindelningar och skötsel
 - 7.3. Restaureringsplan
8. Friluftsliv
 - 8.1. Övergripande mål
 - 8.2. Åtgärder och skötsel
9. Uppföljning
10. Ekonomi och skötsel
 - 10.1 Skötselfrågor
 - 10.2 Ekonomi

A ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING

1. Administrativa data

Markägare:	Staten, genom Naturvårdsverket
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Objektnamn:	Lacka naturreservat
Fastigheter:	Lacka 1:1
Församling:	Västerljung
Kommun:	Trosa
Län:	Södermanland
Reservatet bildat:	1978-11-08
Naturgeografisk region:	Sörmlands och norra Götalands skärgårdar (25c)
Agrar kulturlandskaps-region:	Mälardalens odlingsbygder
Produktionsområde:	Svealands slättbygder (Ss)
Äng- och Hageinv:	80-29 klass 3
Bevarandeprogram odlingslandskapet:	R34, sammanvägd klassning = 1
Totalareal:	4898,0 hektar
Land:	180,0 hektar

Vatten: 4718,0 hektar
Naturtyper: Havsstrandäng: 1,5 hektar
Öppen äng: 4,0 hektar
Öppen hagmark: 11,5 hektar
Annan träd- och buskbärande hage: 62,0 ha
Åkermark: 5,2 hektar
Tomtmark: 2,5 hektar
Betad skog 10,0 hektar
Annan öppen utmark 45,2 hektar
Kal mark (skär) 12,0 hektar
Skog 26,0 hektar

Ur natur- och kulturmiljösynpunkt värdefulla landskapselement:
Stensatt äldre väg: 100 löpmeter
Träd med hamlingsspår: minst 21 stycken
Fossil åker: 6 stycken
Odlingsrösen: minst 3 stycken
Odlingssten i strängar: 1000 löpmeter
Öppna diken i åker: 580 löpmeter
Randmiljöer åkerkanter: 4820 löpmeter.

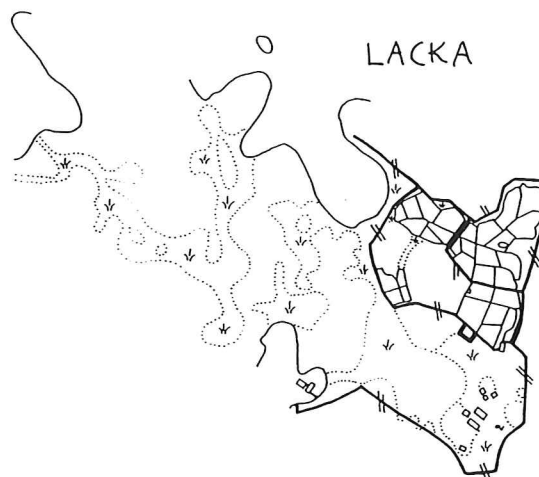
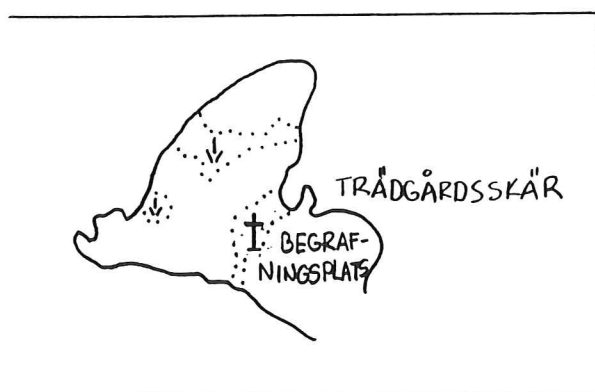
2. Kulturhistoria

Från 1821 finns en karta upprättad av C. Graff vid lantmäteriet i Nyköping och Lantmäteriverket i Gävle. Markslagen utgjordes av åker, äng, bete och skog. Åker och äng och den stora betesmarken bildade tillsammans inägomarken, någon utmark fanns inte. Huvuddelen av åkermarken låg norr om gården. Åkern var fördelad på norra och södra gårdet och uppgavs vara brukad i tvåsäte. Åkern var väldikad och innehöll få odlingsrösen.

Ängen bestod huvudsakligen av "*Storängen*" i den västra delen av ön. Den beskrevs vara ett nyligen avröjt "kärrdrog" och bestod av "*måsslupne av sid och någon hårdvall*". Runt bebyggelsen fanns en slåttermark vilken beskrevs som "slät kärrvall" samt "*måssig sid - och någon hårdvall*". I ängen fanns några ängsholmar. I den första årgången av de två åkergårderna fanns två "*sidlänta drog*" vilka nyttjades för slåtter. Ängar fanns även på den mindre ön Trägårdsskär.

Lacka är en så pass liten ö att någon regelrätt utmark saknades. Lantmätaren betecknar området öster om bebyggelsen som "*betesmark*". Utöver denna betesresurs fanns det, liksom på de övriga reservatsöarna, bete inom trädsgärde såväl som sädesgärdet efter skörden och på ängsmarken efter slåttern. Det fanns även bete på holmar och skär trots avsaknad av äng. Långskär och Örskär beskrivs kunna "*föda fem Boskaps kreatur 2ne månader på sommaren*" respektive "*allenast kan föda några Får över sommaren*". Trägårdsskär kunde "*föda kreaturen En månad på året*".

Bebyggelsen bestod av ett flertal byggnader. Direkt i södra delen av åkergärdet i anslutning till gårdesgården låg en ekonomibyggnad med okänd funktion. Söder om denna och direkt i anslutning till dagens ladugård låg tre mindre förmodade ekonomibyggnader med ett tun. Själva gårdscentrum är fortfarande detsamma, bestående av tre byggnader, fast den södra var längre än vad dagens byggnad är. Till denna bebyggelsegrupp hörde ett tun. Söder därom fanns en mindre byggnad. Brunnen låg öster om gårdscentrum i dagens åkermark. I den västra båthamnen låg två båthus förbundna med bryggor.

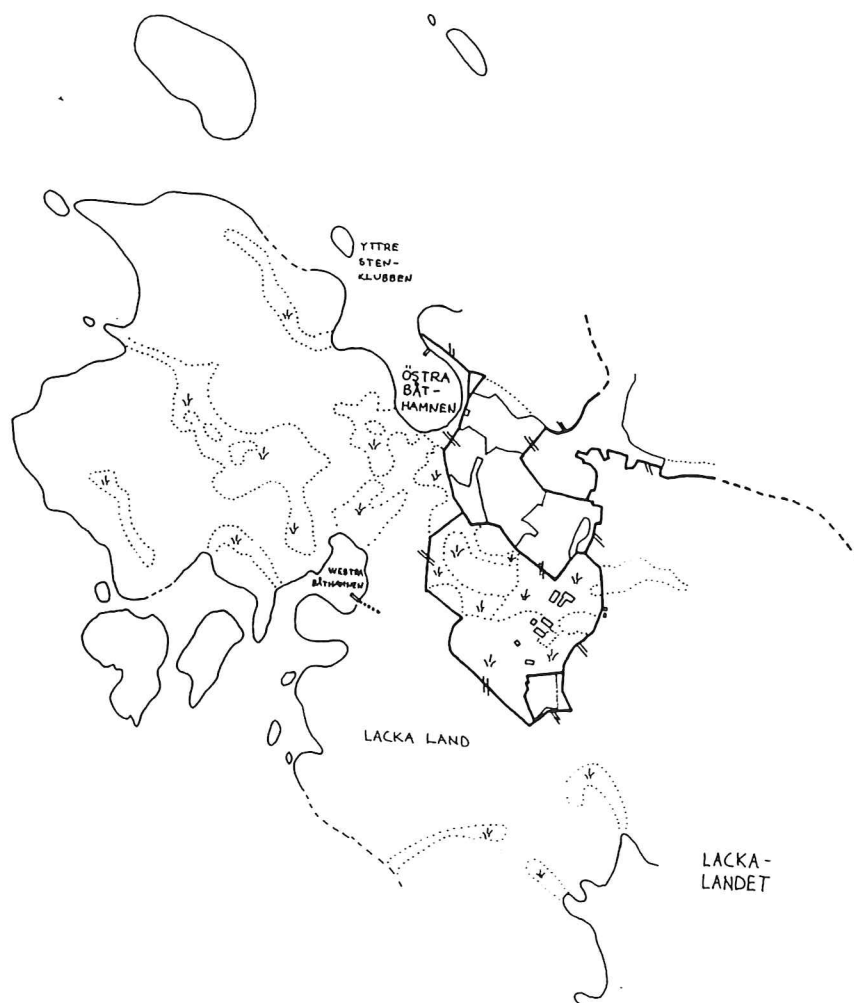

Karta 1821. I åkermarkerna är diken utritade. Ängsmark markeras med tuvsymboler. Gårdesgård markeras med fet linje och ryttare. Bebyggelse markeras med ofyllda kvadrater.

Från 1866 finns en karta av P.W. Åkervall förvarad hos familjen Wijkmark i Stockholm. Kartan är i några avseenden svårtolkad. Marken torde liksom 1821 ha bestått av åker, äng, bete och skog. Åkern låg i två huvudsakliga åkergärden och torde fortfarande ha brukats i tvåsäde. Odlingsrösen och diken är inte karterade. Inga större förändringar har ägt rum sedan 1821 avseende åkermarken utom att åkern i viss mån expanderat. Detta gäller i det norra gärdet såväl mot norr som mot öster, där karteringen olyckligtvis upphört, samt i det andra gärdets två södra åkerstycken där gårdesgården flyttats söderut. Dessutom har ängen söder om bebyggelsen börjat uppodlas med en liten ingärdad åkerlycka.

Ängsmarken har gentemot 1821 såväl expanderat som retirerat. Att ny ängsmark tagits upp beror sannolikt på att åkermarken expanderat på ängens bekostnad utan att man för den skull velat minska höavkastningen. Inägornas äng har utökats i sydväst där endast skog växte på 1940-talet. Tre ängsstråk har tagits upp söder om inägorna och eventuellt en öster om bebyggelsen. Av dessa fyra ängar var endast en delvis öppen på 1940-talet. På Västerö har Storängen utökats sydväst om den stora åkern men tvärt om blivit igenlagd mellan den stora åkern och dagens brygga. Dock är landskapet fortfarande öppet i detta stråk med samma arrondering som år 1821. Dess norra del hade däremot utökats en bit utmed stranden mot nordväst.

Storängens västligaste del vilken senare kommit att kallas "Gåslisalunden". Detsamma gällde några mindre ängsstråk öster respektive väster om "Westra båthamnen". Ytterligare två ängsstråk hade etablerats söder om Storängen vilka båda utgick från Portklubbfladen. Intressant att notera är de igenlagda ängsstråkens perfekta överensstämmelse med de öppna betesmarkerna på 1940-talets flygfoto, bortsett från vissa äldre, i kanterna stående, träd (se nedan). Om Trädgårdsskär vilken 1821 burit hö står att läsa på kartan "Trädgårdsskärens klippor, hvaraf en är beväxt med små Barrträn" vilket i lantmäterisammanhang är en ytterst vanlig formulering av betespåverkad vegetation.

Karta 1866. Äng markeras med tuvsymboler. Gärdesgård markeras med fet linje och ryttnare. Ofyllda kvadrater utgör hussymboler.

Om betesmarken saknas kunskap eftersom kartans textakt är förkommen. Dock skulle inte livet på ön fortgått utan kreatur, varför man får anta att betesmarkerna fortfarande 1866 utgjordes av skogen på huvudön och öarna. Lackalandet torde ha utgjort betet tillsammans med öarna fram tills dess ängen var slagen och eventuellt inbärgad. Men för att detta skall ha varit möjligt har lantmätaren sannolikt missat att kartera den hägnad, som torde varit densamma som den hägnad vilken 1821 löpte mellan "Westra båthamnen" och ängen på inägorna. Att det 1866 hade funnits en hägnad vilken förband inägorna med saltsjön är troligt, eftersom kreaturen annars hade möjlighet att beträda ängarna på Västerö vilket allvarligt skulle skadat vinterfodertillgången. Å andra sidan kan bergen med få extra stängslingar ha utgjort hinder i sig självt. När väl ängarna var slagna och säden bärgad fick djuren beträda dessa marker samt de skogspartier vilka ingått i dessa fållor. Om Långskär kan man läsa något som troligen, liksom på Trädgårdsskär, kan sättas i samband med bete "Långskäret bergig klubb, till nogon del beväxt med små Barrträn". Några andra namn som associerar till bete är öarna Ljungskär och Kalvskär. Allt nog kan konstateras att man ställvis betat ön hårt, eftersom det fortfarande på 1950-talet var ett öppet landskap på flertalet av 1800-talets ängsmarker.

Bebyggelsen bestod fortfarande av de tre husen i bebyggelsecentrum samt troligen den sydligaste byggnaden, även om den ligger ca. 20 m. fel jämfört med 1821. De tre byggnaderna norr om gårdscentrum hade ersatts av två större byggnader troligen ladugård och lider. Två mindre byggnader har tillkommit öster om inägorna och i direkt anslutning till gärdesgården. Två nya hamnplatser hade tillkommit "Östra- respektive Westra Båthamnen". Där den västra har ändrat läge längre åt sydväst, jämfört med 1821, och hade sannolikt en tillhörande spång.

Häradskartan från 1901 visar att åkermarken fortsatte att expandera på inägoängens bekostnad. Detta gäller såväl i huvudåkrarnas södra del som i dess norra utmed de två dalstråken. Men även den egna uppodlingen söder om bebyggelsen hade expanderat.

Ingen äng finns kvar vid denna tid utan markerna klassas som skog. En del av ängen hade övergått till att bli ett kärr. Dock syns tydligt var den gamla ängen funnits. Kartan redovisar endast lövträdsförekomster på dessa ställen och en blandning av barr och löv på berg och hållmarker. Detsamma gäller även för Trädgårdsskär som bara är beväxt med lövträd. Denna lövträdsförekomst måste sättas i samband med den hamlingsskulturer som funnits i skärgården. Häradskartans trädsymboler stämmer väl överens med förekomsten av träd med hamlingsspår både på Långö, Ringsö, Sävö och Hartsö. En intressant notering i detta fall är att även Stångskär, Örnskär och Busen endast uppvisar lövträdssymboler, vilket alltså kan betyda att där finns träd med spår av hamling.

Dessa öar hade på flygfotografier från 1940-talet en mycket sparsam vegetation bortsett från de hamlade träd som fortfarande idag kan återses. Flygfotografier från 1980-talet visar dock en helt annan bild, där betydligt mer buskar, ungträd av såväl barr som löv dominerar. Slutsatsen av detta blir att landskapet på öarna vid 1900-talets första decennier hölls öppet. Vilket inte kan ha skett utan betande kreatur.

Lacka har liksom Långö en annorlunda och mycket intressant **1900-talshistorik**. Flertalet uppgifter har familjen Wijkmark bistått med. 1921 köpte den mycket välbeställda bankiren John Strandberg Lacka med intilliggande arkipelag. Han byggde sig en sommarbostad idag benämnd Carlshamn. Vid denna tid hade Västerö ditintills varit obebyggd. Dessutom lät han uppföra ett dubbelbåthus samt ett utsiktstorn idag kallat Lacka torn (byggd 1929 av byggmästare Elis Johansson) på öns näst högsta punkt, 20 m.ö.h. Dubbelbåhuset revs på 1960-talet och återuppbbyggdes med den föregående som förlaga.

1928 lät han uppföra en trädgårdsmästarbostad med kök och kammare, centralt på den tidigare Storängen. I samband med detta dikades delar av den tidigare ängsmarken ut och fortfarande står djupa diken att beskåda. Trädgårdsmästaren, även han vid namn Elis Johansson, med fru och två söner satte sin alldeles unika prägel på landskapet. Denna prägel är ett bevarandevärt kulturarv som inte på något sätt står i kontrast till, utan som kompletterar, landskapets i övrigt agrara prägel. Trädgårdsmästaren planterade en stor mängd fruktträd exempelvis äpple med olika inympningar samt bigarrå. Andra träd som torde härröra från denna tid är hängask, silvergran (stormfällda 1969) några ekar samt lönn. Trädgården var vida känd i sin omnejd med rosenkantade krattade grusgångar och en hel del prydnadsbuskar och blommor såsom fingerborgsblomma, borstnejlika, stormhatt, tulpan, pingst- och påsklilja, krocus, skilla, pärlhyacint, korallkornell, spiréa m.fl. Ett mycket intressant trädgårdsarkitektoniskt inslag på Västerö utgörs av det stråk mellan trädgården och stranden som 1821 utgjorde ängsmark men som 1866 hade övergått till bete. Här lät Strandberg uppföra en välskött park med vattenkälla bänkar och staty kallad Gåslisa. Under denna tid hamlades fortfarande de gamla lindarna och dalgången torde ha haft en öppen karaktär. Fortfarande på flygfotografier från 1940-talet är dalstråket till stora delar öppet. De hamlade lindar som står där idag har inte hamlats på c. 45-50 år då grenarna ovanför hamlingsknölna har motsvarande antal årsringar. Övriga träd i dalgången är påfallande unga och bedöms vara likåldriga med nämnda grenar. Perioden sammanfaller väl med tiden då folk flyttade från ön och effekterna av andra världskriget avtog.

Trädgården försåg även familjen med potatis, frukt och grönsaker. Till detta behövdes mycket vatten och åkermark. Genom ett sinnrikt system för bevattning leddes vatten från Älvdansen till en stor vattenbehållare på berget direkt bakom trädgårdsmästarbostaden. Pumphuset finns med på 1950-talets ekonomiska karta invid en åker söder om Älvdansen liksom den tillhörande vindsnurren halvvägs utmed vägen mellan bryggan och trädgårdsmästarbostaden. Till denna verksamhet hör troligen även en del av ängsmarken, mellan Älvdansen och trädgårdsmästarbostaden, vilka delvis vallades in och dränerades med hjälp av pumpen. Dessa ängar. En del av ängsmarken mellan bryggan och trädgårdsmästarbostaden har någon gång uppodlats, men synes ha en kort historia som åker då de varken finns med på häradskartan eller den ekonomiska kartan men sannolikt existerat under den mellanliggande perioden.

Strandberg försökte förmå trädgårdsmästarfamiljen att stanna kvar vid tiden kring 1953 genom att bl.a. bygga till deras bostad. Familjen flyttade trots detta 1955 vilket innebar att stora delar av Västerön lades i ohävd.

Den siste arrendatorn lämnade Lacka gård eller som den tidigare kallades "byn" 1963, varefter landskapets hävd kraftigt eftersattes trots att man periodvis hållit ett visst antal får och nöt på ön. Arrendatorns tillsammans med trädgårdsmästarfamiljens flytt och bankirens höga ålder, 80 år, ledde till att Strandberg på hösten 1964 sålde fastigheten till Carl Söderberg, far till fru Wijckmark. Familjen Söderberg väntade tills säsongen 1965 med att sommarbebo trädgårdsmästarbostaden vilket innebär att trädgården därmed hade legat i ohävd under minst 10 år. Tillsynsmannafamiljer åretruntbebodde Lacka gård fram tills dess fastigheten såldes till Staten 1976.

3. Spår i landskapet

Spåren i landskapet består främst av åkerbruk. De åkrar som åsyftas är dels dagens åkrar (vallar) men även spåren av igenlagda åkrar. Det som utmärker åkerspåren är stenröjda ytor och dikade kanter. De borttransporterade stenarna har lagts samman i odlingsrösen alldeles intill åkerkanten, eller också (vilket är vanligare på Lacka) har man slängt stenarna längs med hela åkerkanter utanför kantdiket. De diken som omger åkermarkerna är i de flesta fall handgrävda, smala och grunda. De flesta diken som syns på kartan från 1821 är dock bortrationaliserade.

Söder om Älvdansen sträcker sig en brukningsväg åt sydväst på Västerö. Den är delvis uppbyggd av sten, alternativt stenrensad där stenarna lagts ut, ed dess kanter.

Andra spår i landskapet står de tidigare lövtuktade (hamlade) träden för. Träd med spår av tidigare hamling finns på västra delen av Lacka, Västerö, Örskar och Trädgårdsskär. Träden står glest och utgörs av lind, björk, ask och oxel. Träden är nästan uteslutande lokaliserade till de tidigare ängsmarkerna. På Trädgårdsskär finns dessutom kummel efter en begravningsplats (se 1821 års karta).

Inte något spår av de äldre trädgårdsgårdarna har kunnat återfinnas, men dock dess stenskoningar och stöd för stölar och strävor där gårdsgården löpt över kal håll eller mark med tunnt jordtäck. Detta kan speciellt noteras väster om Lacka gård samt på berget öster om Älvdansen där det dessutom finns en stenrad (raserad stenmur?). Väster och söder om Lacka gård finns två äldre gjutna grindstolpar varav den ena står i äldre åkermark.

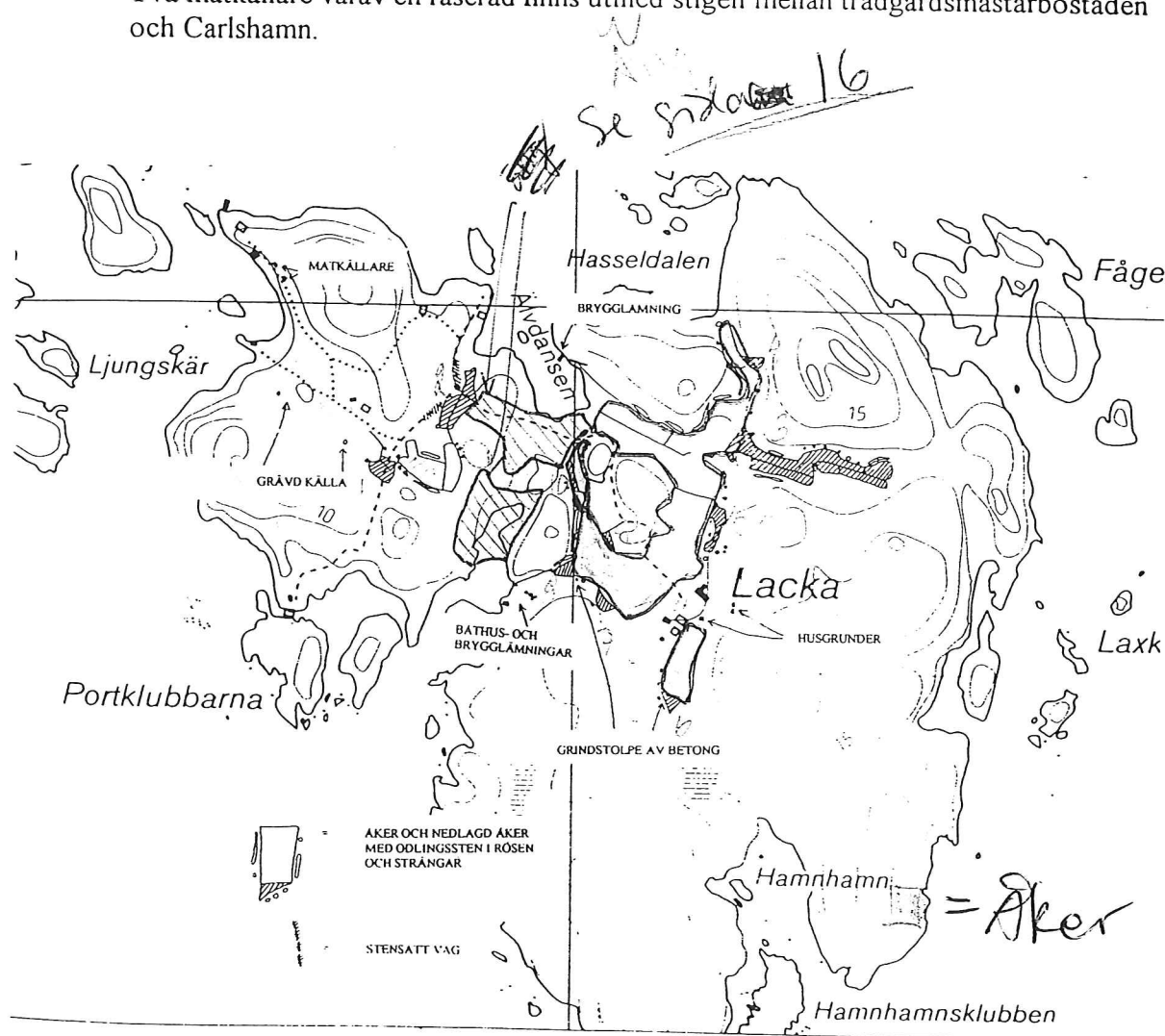
Älvdansen kallades 1866 för Östra båthamnen och hade en brygga. Idag finns där spår efter bryggan i form av en avlång stenkista, nu helt uppgrundad. Detsamma gäller för Westra båthamnen med brygga och spång där spåren invid några flata hållar utgörs av såväl stenpackningar som större klumpstenar. 30 meter norr om denna plats finns lämningar av de båthus och bryggor vilka finns med på 1821 års

karta. Invid kanten av en bergskant finns delar av bryggans stenkista, som dock blivit söndergrävd vid dikesarbeten. Andra fundament påminner om odlingsrösen. Söder om Älvdansen kan man fortfarande skönja vallarna efter den ovan nämnda bevattningsanläggningen. Dessutom finns grunden efter pumphuset kvar.

Flera husgrunder går att återfinna invid Lacka gård. Spåren efter några av de på 1866 års karta utritade husen går dock inte att återfinna. Invid trädgårdsmästARBostaden finns en gjuten husgrund invid ett dike.

Två handgrävda källor finns invid trädgårdsmästARBostaden en direkt söder om tomten och en vid den s.k. "Gåslisalunden" där även det gjutna fundamentet till Gåslisa står.

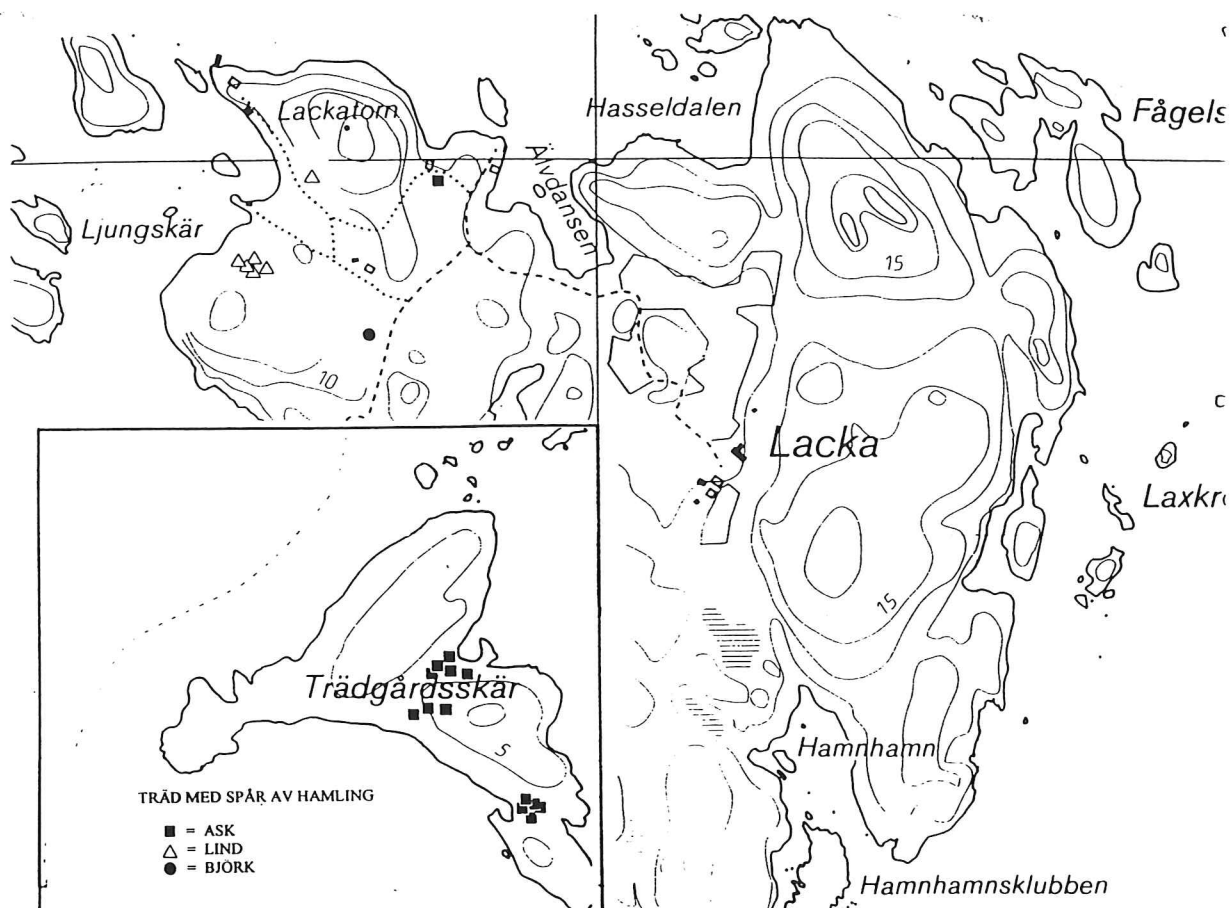
Två matkällare varav en raserad finns utmed stigen mellan trädgårdsmästARBostaden och Carlshamn.

Naturbelesmarkens avgränsning.

Ur natur- och kulturmiljösynpunkt värdefulla spår i landskapet.

Se sida 16

Karta över träd med spår av lövtäkt.

4. Bebyggelse

För all bebyggelse på ön gäller att det kulturhistoriska värdet utgörs av den samlade bebyggelsen och inte dess enskildheter.

Lacka gård representerar en tidstypisk enkel skärgårdsbebyggelse med ett byggnadsbestånd från 1800-talet andra hälft och det tidiga 1900-talet. Troligen kommer några byggnader från ett äldre tidsskede, till exempel den knuttimrade vedboden. Lacka gårds relativt sena bebyggelse är typisk för denna del av den sörmländska skärgården.

De byggnadshistoriska värdena på Lacka bestod vid en inventering 1977-78 av de åtta byggnader som hör till Lacka gård. Mangårdsbyggnaden utgörs av en parstuga. Dess nordöstra långsida är tillbyggd under 1960- och 1970-talen. Huset är locklistpanelat och målat med röd plastfärg. Snickerierna är vita och takteglet tvåkupigt. Gårdens andra bostadshus består av en drängstuga med utbyggd veranda på nordöstra långsidan. Stugan är locklistpanelad och rödmålad.

Ekonomibyggnaderna utgörs av ladugård, dubbelbod, vedbod, tvättstuga, hönshus och dass. Dubbelboden är locklistpanelad och rödmålad. Ladugården uppfördes 1912, och mot nordost har senare en maskinhall byggts ut.

Bland den övriga bebyggelsen kan särskilt nämnas Lacka torn och ett boningshus som kallas Trädgården.

5. Naturvärden

Reservatets naturvärden är till största delen knutet till den historiska markanvändningen i kombination med de naturgivna förutsättningarna.

Geologi:

Berggrunden på öarna i reservatet utgörs av gnejser med mindre inslag av diabas. På Trädgårdsskär finns kalkstensförekomster. Moränerna är mer eller mindre svallade, och lerorna förekommer i dalstråken mellan bergsryggarna och i anslutning till åkermarkerna norr om Lacka gård. Öns högsta punkt finns på Västerö, 23 meter över havet.

Odlingslandskapet:

Hela Lacka, Lacka Långskär, Trädgårdsskär och Örskär präglas av kulturpåverkan i form av åkerbruk, ängsbruk och/eller betesdrift. Troligen är även Busen och Stångskär präglade av betesdrift, men detta är inte belagt i fält. Landskapet är småbrutet, med åkrar och tidigare ängsmarker lokaliserade till dalstråken, och de äldre betesmarkerna förlagda till berg, kullar och mindre öar.

All åkermark brukas som betesvall.

På de äldre ängs- och betesmarkerna växer det enstaka gamla träd. Träden utgörs framförallt av björk, oxel och vildapel, men även av lind, ask och tall (tall på hällmarkerna). Organismgrupper i jordbrukslandskapet som är knutna till äldre träd, som lavar, insekter och vissa mossor, har goda förutsättningar för att kunna finnas i området.

På de öppna ytor som finns kvar i den gamla ängsmarken finns det på några platser mycket artrika grässvålar. I örtrika torr-, frisk- och fuktängar förekommer hävdgynnade arter som svinrot, pillerstarr, adam och eva, blåsklöver, låsbräken, ormtunga, vanlig nattviol samt darrgräs.

Jordbrukslandskapets randmiljöer som åkerkanter, skogsbryn, öppna diken, åkerholmar är till största delarna igenvuxna med lövträd, sly och buskar.

På västra delen av Lacka och på Trädgårdsskär finns välbevarade rester av tidigare ängsbruk och lövtäktbruk. Enstaka träd med spår av lövtäkt (hamling)

Som ett resultat av att bruksintensiteten (ängsbruk, bete och röjning) minskat under olika tidsperioder har delar av Lacka vuxit igen. Det är främst buskar som slån och nypon, som tillsammans med sly och ungträd breder ut sig i betesmarker och åkerkanter. Betesbeläggningen har under senare år varit för låg (se vidare i utvärderingen).

Utmarken och den betade skogen:

Utmarkerna karakteriseras av berg- och hållmarker. Mindre områden med betad skog förekommer på Lacka och Lacka-Långskär. Skogen domineras av medelålders tallskog med större och mindre inslag av gran, björk och rönn. På Lacka och Trägdårdsskär växer idegran. Äldre skogsbestånd saknas inom Lacka naturreservat.

Ur ett historiskt perspektiv har den öppna utmarken och betade skogen "vuxit igen", framförallt beroende på att husbehovsvirke och klenvirke inte tas från dessa marker längre, och att för lite tamboskap betar i markerna. Växter och djur som är knutna till betade skogar med ljusöppningar och solbelysta äldre trädstammar har med tiden fått allt mindre utrymme och färre habitat.

6. Det rörliga friluftslivet

Besökare till området kommer främst med båt, och håller då framförallt till vid stränder och strandområden. Ofta besökta områden efter besöksfrekvens (1979) är Kalskär, Fågelskärsklubbarna, Lacka, Högholmen, Hamnhamnklubben, Trägdårdsskär, Lacka-Långskär, Örskär och Laxkroksklubbarna.

B PLANDEL

7. Disposition och skötsel av mark och vatten

7.1 Övergripande mål

Målet för områdets skötsel är att vårda och bruka ett sörmländskt skärgårdslandskap som vuxit fram med jordbruk, inklusive trädgårdsmästeri, och fiske som basnäringar. Dessa näringar utgör utgångspunkten för områdets skötsel.

* områdets skötsel ska grundas på den odlingshistoriska markanvändningen i så stor utsträckning som möjligt, dvs åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift, naturvårdsinriktat ängsbruk, skogsbete och naturvårdsinriktad plockhuggning.

* förutsättningar för att hävdgynnade växt- och djursamhällen ska kunna leva kvar ska vara goda. Populationerna av de hävdgynnade växt- och djurarterna ska inte tillåtas minska. Ett kortsiktigt mål är att skapa sådana förutsättningar att dessa populationer istället ska kunna öka

- förutsättningar för att växter och djur som är knutna till "betade, äldre bondeskogar" och gamla, solbelysta, levande och döda träd i betade skogar lever kvar ska vara goda

- kulturhistoriska spår och lämningar ska synas som en del i skötseln och markanvändningen.

7.2 Områdesindelningar och skötsel

Nedastående riktlinjer är generella. Detaljerna när det gäller skötseln av området ska regleras i ett eller flera skötselavtal med brukare och/eller entreprenörer. Arealerna avser markerna efter restaurering.

7.2.1 JORDBRUKSMARK

Naturlig hagmark	75 hektar
Ängsmark	4 hektar
Åker/vall	5,2 hektar

Markslagen finns på Lacka.

Preciserade kvalitetsmål:

Markerna ska skötas så att:

- biologiska och kulturhistoriska värden som visar på en lång, traditionsenlig skötsel av åkrar, ängar och betesmarker skall bevaras och utvecklas,
- den höga artrikedom och arttäthet som är kännetecknande för välhävdade växtsamhällen i ängar och naturbetesmarker skall bevaras och utvecklas,
- arter som är representativa för välhävdade växt- och djursamhällen skall bevaras och utvecklas så att de långsiktigt kan förnyra sig i livskraftiga populationer,
- hävdberoende växt- och djurarter som är rariteter i bygden, regionen eller landet skall bevaras och utvecklas så att de långsiktigt kan förnyra sig i livskraftiga populationer.

Växter, svampar, lavar, fåglar, insekter mm som är knutna till traditionellt brukade åkrar, ängar och betesmarker, och till de befintliga gamla, fristående träden ska ha goda förutsättningar för att finnas kvar. Exempel på växtsamhällen som ska bevaras och utvecklas är salttåg-rödsvingeläng, gräslågstarräng och artrik torräng. Exempel på arter som ska bevaras och utvecklas är lind, ask, Adam och Eva, sminkrot, råttsvans, ormtunga, toppfrossört, svinrot, darrgräs, alabastervaxskivling, scharlakansröd vaxskivling, toppvaxskivling och olivbrunt nejlikfly (*Hadena albimacula*).

Förekomsten av lövtuktade (hamlade) träd i landskapet ska öka.

Skötsel:

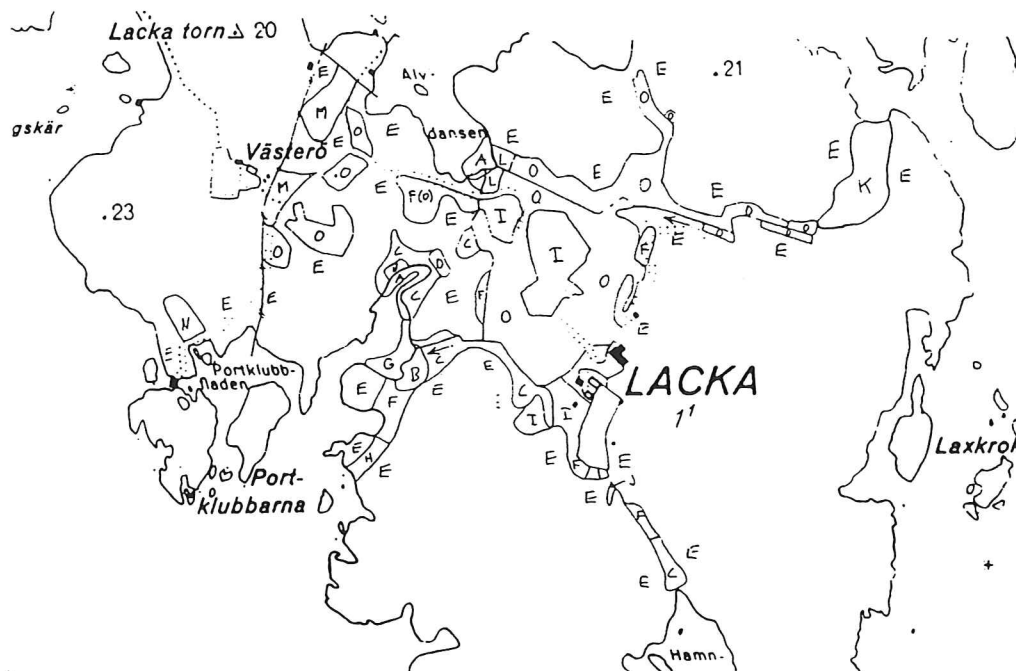
Ä: Ängsbruk med efterbete. Djuren släpps in i området efter ängsskörden, senast i början av augusti varje år. Detta gäller dock inte ängsmarkerna kring dricksvattenbrunnen, som stängslas in separat. Kontinuerlig lövtäkt på lövtäktsträd. (Avgränsningen av ängsmarkerna är ungefärlig och blir beroende av de tekniska förutsättningarna.)

Å: Växelbruk och efterbete. Årlig skötsel av alla randmiljöer till åkrarna i form av slåtter och/eller bete samt röjning.

B: Naturvårdsinriktad betesdrift hela betessäsongen.

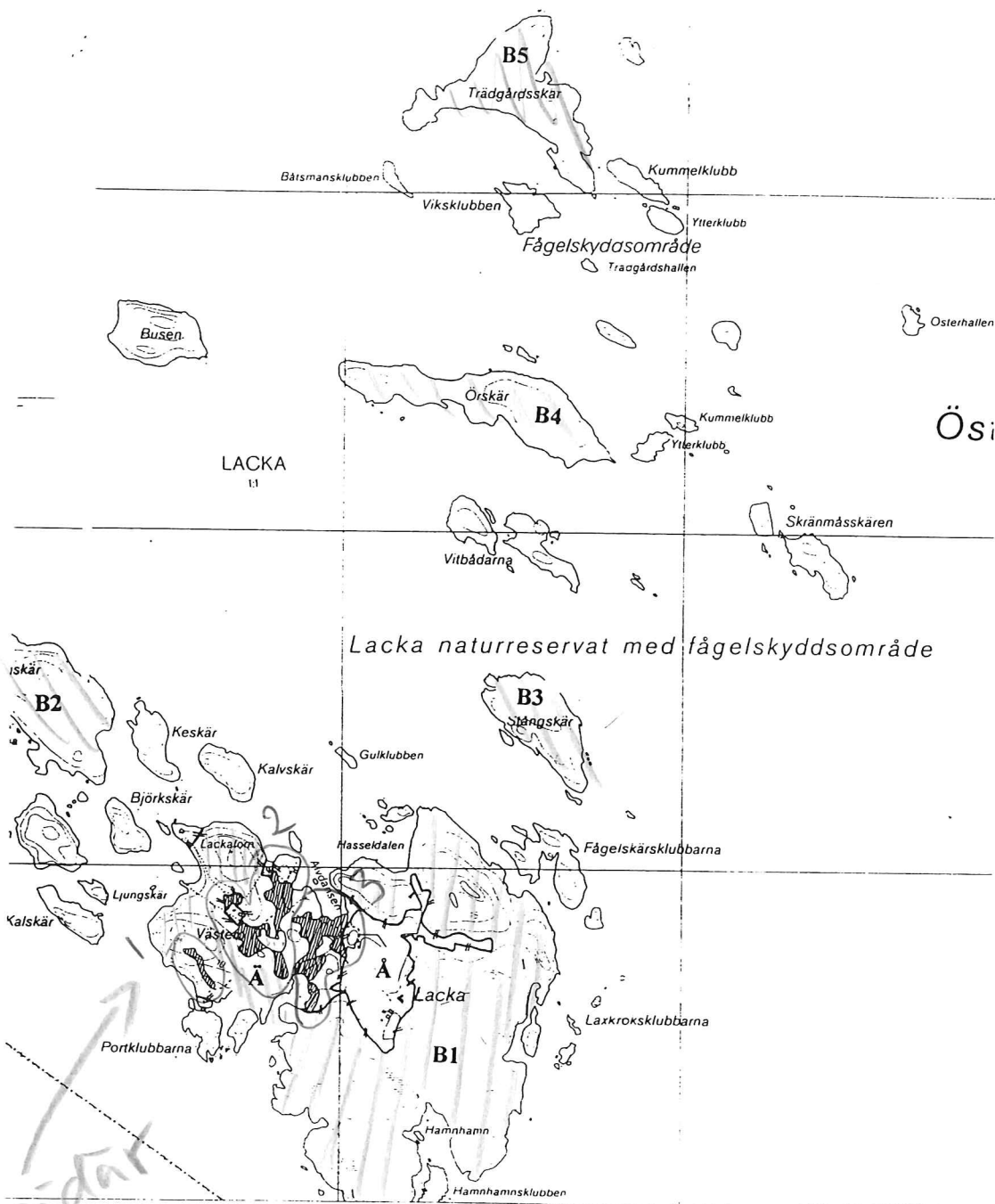
Betesdriften ska ske med nötkreatur, och om möjligt får och/eller hästar. Ett tillräckligt antal betesdjur är en grundförutsättning för att målet med områdets skötsel ska kunna nås. Om betestrycket är för lågt försvinner många av de hävdgynnade arterna. I praktiken måste uppföljningen av betets effekter mm styra vad som är lämpligt djurantal i respektive fälla.

förekommer. Det är framförallt ask och lind som hamlats. Dessa träd är i regel mycket gamla och har ett mycket högt bevarandevärde. Lövtäkten gör att träden blir äldre än de skulle bli om lövtäkt inte utfördes, främst på grund av att de inte behöver bära en tung trädskrona. Den rika tillgången på död ved och grov bark på lövtuktade träd skapar goda förutsättningar för en stor mängd lavar, insekter, svampar och fåglar.

Vegetationstypskarta över del av Lacka naturreservat

- A - bladvass
- B - salttåg-rödsvingel
- C - tuvtåteläng
- D - ljunghed
- E - hållmark, delvis med inslag av ljunghed och hållmarkstorräng
- F - rödvenäng
- G - havssäv
- H - rödvenhed/färsvingelvar.
- I - mosaik: hållmarkstorräng/rödvenhed/rårsvingelvar./rödvenäng
- J - färsvingelhed/blåbär-lingonhed
- K - blåbär-lingonhed, skogskovall
- L - mosaik: tuvtåteläng/salttåg-rödsvingel
- M - hållmarker, torrängar och friskängar "infekterade" med bergrör
- N - högörtäng
- O - åkermark, eller "äldre" åkermark

bete ej dat
ingen

Karta över skötselområden inom Lacka naturreservat. Rastrerade ytor utgörs av äng. Stängsel markeras med fet linje och ryttare.

7.2.2 ÖPPEN UTMARK OCH BETAD SKOG

Öppen utmark	45,2 hektar
Betad skog	10,0 hektar

Markslagen finns på del av Lacka, hela Lacka-Långskär, Stångskär, Örsjär och Trädgårdsskär.

Preciserade kvalitetsmål:

Markerna ska skötas så att:

- biologiska och kulturhistoriska värden som visar på en lång, traditionsenlig skötsel av utmarkerna och den betade skogen skall bevaras och utvecklas,
- arter som är representativa för välhåvade växt- och djursamhällen i öppna utmarker och betade skogar skall bevaras och utvecklas så att de långsiktigt kan förny sig i livskraftiga bestånd,
- hävdberoende växt- och djurarter som är rariteter i bygden, regionen eller landet skall bevaras och utvecklas så att de långsiktigt kan förny sig i livskraftiga bestånd.

Den betade skogen ska skötas så att växter och djur som är knutna till olika successionsstadier i betade skogar ska kunna finnas kvar. Eftersom artdiversiteten och helhetsvärdena är störst i "betad äldre bondeskog" ska största vikten läggas vid de värden som är kopplade till denna skötsel (för definition se Skogsstyrelsens skrift "Betade äldre bondeskogar - ur naturvårdssynpunkt") samt till fristående, solbelysta, levande och döda träd.

Exempel på arter som ska bevaras och utvecklas är lind, ask, brunört, blodrot, stagg och knägräs. Förekomsten av lövtuktade (hamlade) träd ska öka.

Skötsel:

B1 - B5: Naturvårdsinriktad betesdrift hela betessäsongen, samt natur- och kulturmiljövårdsinriktad plockhuggning och blädning i den betade skogen.

Följande riktlinjer gäller för den betade skogen:

- * skogsvårdslagens skogsskyddsåtgärder ska inte gälla.
- * gamla träd ska överhållas och succession i samma omfattning som det finns gamla träd får inte avverkas.
- * självförnygring ska alltid ske.
- * äldre död ved i form av stubbar och lågor ska inte städas bort.
- * stor hänsyn ska tas till hotade fågelarter.
- * markberedning ska inte utföras

7.2.3 BRACKVATTENMILJÖER, ÖVRIGA SMÅÖAR OCH SKÄR

Vatten	4718,0 hektar
Småöar/skär	28,0 hektar

Mål:

Hård- och mjukbottnar samt småöar och skär ska inte utsättas för sådana störningar att den långsiktiga överlevnaden av de naturligt förekommande populationerna av växter och djur äventyras. Detta gäller även de populationer som är kulturopåverkade i form av till exempel bete eller lövtäkt.

Skötsel:

Träd med spår av tidigare hamling ska regelbundet hamlas. De hamlade trädens "influensområde" ska skötas så att dessa träd inte dör av konkurrens från andra träd och buskar. Öarna får betas. I övrigt ska inga skötselåtgärder utföras.

Värdenas bestående är i stor utsträckning beroende av belastningen av framförallt näringsämnen, miljögifter och turism. Skötselplanen tar inga ställningstaganden i dessa frågor.

7.2.4 BEBYGGELSE

Mål:

Befintlig bebyggelse ska behållas intakt.

Skötsel:

Vid vård och underhåll av befintlig bebyggelse skall färgsättning bibehållas, liksom de traditionella material och metoder användas som förekom då byggnaderna uppfördes.

7.3 Restaureringsplan för de olika skötselområdena:

Inom flertalet områden ska partier med ungskog, sly och busk huggas bort för att långsiktigt upprätthålla och förbättra de natur- och kulturmiljövärdena som, i ett historiskt perspektiv, är kopplade till de markslag som åtgärden berör eller avser återställa.

Vid bedömning av vad som är igenväxning utgör de specifika träd- och buskarterna, deras ålder och geografiska förekomst viktiga kriterier. Det viktigaste

för bonden före den storskaliga introduktionen av konstgödsel på 1950- och 1960-talet, var att få så stor avkastning av sommar- och vinterfoder som möjligt i sina betesmarker och ängar. Karakteristiskt för de träd och buskar som tilläts växa i markerna är att de står på mindre produktiva marker, i anslutning till håll- och bergspartier, stenrösen och liknande. Träd, buskar och annan vegetation som inte gav mat eller husbehovsvirke åt folk eller djur togs bort för att gynna gräsproduktionen.

När det gäller röjningsinsatser ska odlingshistoriska aspekter, kunskaper om de hävdgynnade arternas krav på miljön och bondens inställning till sin foderproducerande mark före konstgödselepen vägleda arbetet.

Område Ä

Restaurering av träd- och buskskikt på ängsarealerna har högsta prioritet, och på hållmarker och andra lågproducerande marker mycket hög prioritet. Återväxt till befintliga äldre träd och buskar ska sparas. Alla träd med spår av lövtäkt ska tuktas igen, samt ett antal yngre träd av framförallt lind, björk och ask i anslutning till bergspartier och hållmarker.

Område Å

Restaurering av randmiljöer och viss stängsel har högsta prioritet. Stängsel ska följa den äldre sträckningen utmed åkerkanterna och utgöras av ekstolp och färnät.

Område B1

Restaurering av träd- och buskskikt har mycket hög prioritet.

Återväxt till äldre träd och buskar ska sparas. Alla träd med spår av lövtäkt ska tuktas igen, samt ett antal yngre träd av framförallt lind och ask i anslutning till bergspartier och hållmarker. Betad skog ska plockhuggas och blådas.

Område B2 (Lacka-Långskär)

Restaurering av träd- och buskskikt har hög prioritet. Återväxt till äldre träd och buskar ska sparas. Betad skog ska plockhuggas och blådas. Mycket stor hänsyn till hotade fågelarter ska tas.

Områdena B3, B4 och B5 (Stångskär, Örskär och Trädgårdsskär)

Restaurering av träd- och buskskikt har mycket hög prioritet. Restaureringshamling har högsta prioritet.

Återväxt till äldre träd och buskar ska sparas. Alla träd med spår av lövtäkt ska tuktas igen, samt ett antal yngre träd av framförallt lind och ask i anslutning till bergspartier och hållmarker.

Övriga småöar

Restaureringshamling har hög prioritet.

8. Friluftsliv

8.1 Övergripande mål

Besökande till Läckå ska få en översiktlig information om reservatets värden, syftet med skötseln och vilka villkor som gäller för allmänheten.

8.2 Åtgärder och skötsel

Informationsskyltar ska finnas vid stora bryggan i Älvdansen, på Kalskär och Fågelskärsklubbarna. Underhåll av skyltar ska utföras av reservatsvärden.

9. Uppföljning

Effekterna av utförda åtgärder ska alltid följas upp för att kunna se om målsättningen, att gynna preciserade natur- och kulturmiljövärden, uppnås. Har åtgärderna varit ändamålsenliga och står kostnaderna i rimliga proportioner till resultatet? Uppföljningen ska också ligga till grund för ändringar i skötseln och revidering av skötselplanen.

För att kunna göra en uppföljning måste man veta utgångsläget. Före och efter varje åtgärd ska dokumentation utföras av berörda värden. Metod för detta varierar beroende på åtgärd.

Uppföljningen delas in i tre delar:

A. Skötseldokumentation, varje år

B. Uppföljning av åtgärds mål, varje år

C. Uppföljning av kvalitetsmål, ungefär vart 5:e år

A. Skötseldokumentation:

Varje år ska utförd skötsel/hävd dokumenteras enligt följande:

- * datum för betespåsläpp och installning
- * antal betesdjur som släpptes
- * djurslag/ras
- * förändringar i antal betesdjur och djurslag under betessäsongen samt datum för dessa
- * eventuell "hjälpstätter" i hagmarkerna
- * utförd lövtäkt
- * slåtter i ängar
- * röjning i ängar
- * årlig skötsel av randmiljöer
- * årlig röjning i hagmarkerna
- * restaureringsinsatser
- * åtgärder i den betade skogen.

Uppdragstagaren/entreprenören/djurhållaren är ansvarig för den årliga dokumentationen. Dokumentationen ska ligga till grund för utbetalning av skötselsättning varje år. Blanketter för redovisning finns framtagna av länsstyrelsen.

B. Uppföljning av åtgärds mål:

Uppföljning av skötselresultatet, åtgärds målen, ska ske varje år. Uppföljningen ska ge resultatet godkänt eller icke godkänt. I fältskiktet ska den genomsnittliga kvarstående vegetationsmängden, eller stubbhöjden, mätas med gräsmarkslinjal. I träd- och buskskiktet ska kontinuerlig röjning och lövtäkt följas upp som utfört (= godkänt) respektive icke utfört (=underkänt). Länsstyrelsen ansvarar för den årliga uppföljningen av åtgärds målen.

C. Uppföljning av kvalitetsmål:

Vegetation:

Vegetationen ska följas upp med artdiveritetsstudier, frekvensanalyser och populationsstudier.

Insekter:

Insekter, framförallt fjärilar och skalbaggar, ska följas upp 2 på varandra följande år med 10-15 års intervall.

Svampar:

Ängssvampar och svampar knutna till lågor och gamla träd ska följas upp 2 på varandra följande år med 10-15 års intervall.

Lavar och mossor:

Lavar och mossor på stenar, trädstammar, lågor och grenar ska följas upp var 10-15:e år.

Metodik och protokoll följer Naturvårdsverkets rekommendationer för "Dokumentation och uppföljning av skötselåtgärder i Naturreservat, NOLA- och Landskapsvårdsobjekt" miljöövervakningens rutiner samt BIN-normer. Uppföljningen ska samordnas med miljöövervakningen.

10. Ekonomi och skötsel

10.1 Skötselfrågor

Förvaltare för reservatet är länsstyrelsen.

Den löpande skötseln av reservatet (åkerbruk, ängsbruk, betesdrift, sly- och buskröjning, plockhuggning, blädning mm) samt restaureringar ska i första hand utföras av boende i den sörmländska skärgården. I andra hand ska förenklad upphandling i en vidare krets ske. Kvalitet ska styra valet av entreprenörer.

Tillsyn, reservatsvärd, löpande skötsel, restaureringsarbeten, stängselmaterial och uppsättning ska upphandlas och regleras i ett avtal mellan länsstyrelsen och en eller flera entreprenörer.

10.2 Ekonomi

Löpande skötsel, restaurering, stängselmaterial, plockhuggning, blädning, informationsskyltar, tillsyn, reservatsvärd, byggnadsunderhåll med mera finansieras av staten genom Naturvårdsverket.

Vid begränsning av skötselmedel ska prioritering ske enligt följande:

Högsta prioritet: Löpande skötsel av åkrar, ängar och betesmarker.
Byggnadsunderhåll.

Mycket hög prioritet: Löpande skötsel av betad skog.
Restaurering av åkrar, ängar och betesmarker.
Tillsyn och reservatsvärd.

Hög prioritet: Restaurering av betad skog.
Informationsmaterial.